

Kan lovens lange arm strekke seg litt lenger?

Om implementeringen av droner i politiet

En empirisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2019

Kand.nr: 630 & 629

Antall ord: 8769

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	3
1.1 Problemstilling	4
1.2 Avgrensning	4
1.3 Begrepsavklaring	5
1.3.1 Hva er en drone?	5
1.3.2 Om politigeneralisten	6
2.0 Metode	6
2.1 Forforståelse	6
2.2 Valg av metode	8
2.3 Utvalget	9
2.3.1 Sami Hätönen	9
2.3.2 GRIFF Aviation	9
2.3.3 Jørgen Lunde Ronge	9
2.4 Gjennomføring av intervjuene	9
2.5 Kritikk av metode og mulige feilkilder	10
2.6 Kildekritikk, litteraturkritikk og kildebevissthet	11
3.0 Resultater og drøftelse	12
3.1 To spor	12
3.1.1 Sikkerhet	13
3.1.2 Netto positiv ressurs utnyttelse	18
3.2 Deloppsummering	22
3.3 En nærmere drøftelse av enkelte funn	23
3.3.1 Om sikkerhetsproblemene knyttet til DJI droner	23
3.3.2 Fungerer holdningsarbeid?	26
3.3.3 Åstedsdokumentasjonens utfordringer	27
4.0 Avslutning	28

5.0 Referanser	29
6.0 Selvvalgt pensum	30
7.0 Vedlegg	31
7.1 Informasjonsskriv	32
7.2 NSD-godkjenning	35

“Vi har en drone, vi har et verktøy, hva kan vi bruke den til?”

-Politioverbetjent Jørgen Lunde Ronge, fagansvarlig for drone

1.0 Innledning

Knappt noe teknologisk område har sett en større og mer eksplosiv vekst de siste årene enn droneindustrien. Dronene blir smartere, billigere og mer avanserte. Utviklingen ser ut til å vokse eksponentielt og potensialet er enormt (Clarke, 2014, s. 230-231). Allerede i 2012 påpekte Finn & Wright (2012, s. 188) at droneteknologi fremstod lovende for politiet. Da var dronene langt mer primitive og kostbare enn i dag. Men med fremveksten av ny teknologi følger det alltid utfordringer, et skremmende eksempel på dette kan være dronen som uhindret tok seg frem til den tyske forbundskansleren Angela Merkel under et politisk møte (Gallagher, 2013). Slike droner kan enkelt utstyres med små sprengladninger eller andre skadevoldende innretninger, slik det israelske forsvaret erfarer i Gaza (Fishman, 2018).

Det er tilnærmet aksiomatisk at sikkerhetstrusselen droner konkretiserer må imøtekommes på en forstandig måte, samtidig må også det positive teknologien byr på utnyttes av samfunnet. For politiets del betyr ikke det kun å forstå denne utviklingen men også være delaktig og aktivt anvende den til egen fordel. I Norge er vi ikke kommet like langt med å integrere droneteknologi i politiarbeid som andre vestlige land. I Finland er våre politikolleger flere skritt foran oss med et etablert politidronekorps og dedikerte dronepatruljer med egne operatører (Inderhaug, 2018).

Det norske politiet er nå i ferd med å etablere egne dronekapasiteter. Satsingen styres sentralt fra POD og målet er å skape enhetlige retningslinjer for dronebruk i politiet. Helikoptertjenesten har fått ansvaret for å lede utviklingen av fagfeltet. POD initierer et

pilotprosjekt sommeren 2019 der tre fylker skal ta i bruk teknologien. Målet er å få dronene ut i distriktene slik at politiansatte der kan få en reell ny kapasitet (Inderhaug, 2018).

1.1 Problemstilling

Vi har valgt å formulere følgende problemstilling for denne bacheloroppgaven:

I hvilken grad kan bruk av droner gi politigeneralisten en større kapasitet i oppdragsløsningen?

1.2 Avgrensning

Problemstillingen er formulert slik da vi ønsker å undersøke problemstillingen i lys av politigeneralistens forutsetninger og arbeidsoppgaver. Spesialister og særorganer i norsk politi vil også anvende droneteknologi, men vi vil undersøke om droner kan være til hjelp for politigeneralisten.

Problemstillingen åpner for å utforske hva som kreves for at generalisten skal kunne bruke droner i sin arbeidshverdag og hvilke fordeler og ulemper dette medfører. Her vil alt fra tekniske utfordringer, til organisatoriske hensyn og praktiske anvendelsesmåter være relevant å undersøke. Vi ønsker særlig å vektlegge teknologiens praktiske sider og undersøke mulighetene og problemene som da aktualiseres.

Et helt felt for seg selv er de juridiske problemstillingene som oppstår når man undersøker droneteknologi i møte med politiarbeid. Det er vanlig å knytte droner til blant annet overvåkningsproblematikk. Dronenes forhold til personvernloven og lignende bestemmelser er uklare og vage. Det råder usikkerhet blant fagfolk om hva slags bruk dagens lovverk tillater og hvilke rammer som er gjeldende. Det er også uklart hvordan politiet skal hjemle egen bruk av droner i operativ tjeneste. Av hensyn til oppgavens størrelse vil vi i liten grad drøfte de juridiske aspektene, dog vil vi ta opp noen utvalgte momenter

Vi ønsker primært å undersøke om droneteknologi kan gi generalisten større kapasitet i sin daglige tjeneste. Det er her vi ser for oss at droner vil se sin praktiske anvendelse i første omgang. Synspunktet konvergerer med den kommende piloten til POD sommeren 2019, hvor droner skal utprøves i tre ulike distrikter. Etterhvert som teknologien modner vil

sannsynligvis også spesialister og andre særorganer ta den i bruk, men dette ligger lenger frem i tid, og vi vender derfor lupen mot generalisten.

«Større kapasitet» henviser til evnen politigeneralisten har til å utføre et oppdrag på en bedre måte. I den forstand kan “bedre” romme flere parametere slik som tidsbesparelse, økt egensikkerhet eller bedre situasjonsforståelse. Det sentrale er at politigeneralisten skal oppleve dronen som et bidragsgivende verktøy

1.3 Begrepsavklaring

Fordi det ikke finnes noen klar definisjon på hverken begrepet på *drone* eller *politigeneralist* skal vi her forklare hva vi mener med disse begrepene.

1.3.1 Hva er en drone?

Det finnes ingen enhetlig akseptert definisjon for hva som skal kjennetegne en drone, og mange ulike forslag florerer blant fagmiljøene. Er for eksempel et radiostyrt fly å anse som en drone? Clarke (2014 s. 231-236) undersøker hva som kjennetegner droner og hvordan de differensierer seg fra andre luftfartøy. Han påpeker at droner vil ha en form for autonomi og at graden av selvstyring brer seg utover et bredt spekter fra radiostyring, til absolutt autonomi uten behov for ekstern kontroll fra en operatør.

Clarke (2014, s. 231-236) forklarer også at evnen til å bære last og hvilke muligheter som eksisterer for kommunikasjon mellom operatøren og luftfartøyet er faktorer i vurderingen av om en gjenstand skal klassifiseres som en drone. Gersher (2014, s. 6-9) forklarer at det er vanskelig å gi droner noen entydig definisjon, men peker på flere faktorer som er av betydning, blant annet kapasiteten for overvåkning. Basert på disse utredningene har vi utarbeidet følgende punkter for å definere hva som anerkjennes som en drone i denne oppgaven:

- Den må være ubemannet
- Den har en form for pålitelig luftbåren kapasitet
- Den må være tyngre enn luft (luftballonger er altså ekskludert)
- Den opererer med form for autonomi, selv om radiostyring er mulig
- Den er utstyrt med ulike sensorer, for eksempel GPS, Radio og Optikk

1.3. 2 Om politigeneralisten

Det eksisterer ikke et fasitsvar når en skal vurdere hva som innbefattes i begrepet politigeneralist. Vi vil derfor utdype dette begrepet. Politigeneralisten var det uttalte idealet selv i 1981 (NOU:1981:35, s. 78). Her fremkom det at generalisten er en “allrounder”, en som har utdanning og kompetanse innenfor alle vanlig polisiære gjøremål. Birkeland (2007, s. 37) forklarer at en politigeneralist behersker mangfoldige oppgaver og innehar et bredt spekter av kunnskap som antas å være nødvendig innenfor et praksisfelt. Basert på disse uttalelsene anser vi politigeneralisten som en politiutdannet med de nødvendige grunnleggende ferdigheter og kunnskaper som kreves for å utføre vanlige polisiære oppgaver. Denne definisjonen omfatter lensmannsbetjenter, men også ordenspatruljer og etterforskere ved politistasjoner, da de alle utfører dagligdagse politioppgaver som ikke krever videre spesialisering.

2.0 Metode

For vår oppgave har vi valgt en empirisk fremgangsmetode der datainnsamlingen baserer seg på intervjuer. Vi skal utdype mer om denne metodikken, hvilke svakheter og styrker den har og ulike fagbegrep senere. Til tross for at bacheloroppgaven er liten vil fortsatt metode være viktig da den er avgjørende for hele oppgavens validitet. Følgelig tildeles metodekapittelet en relativt stor del av selve oppgaven.

All kunnskapssøken må ta utgangspunkt i en metode for å kunne oppnå en form for erkjennelse. Dalland (2017, s. 51) påpeker at metoden må måles opp mot en akseptabel intellektuell standard for å kunne betraktes som holdbar. For å være holdbar må den tilfredsstillende den moderne vitenskapens strenge parametre knyttet til etterrettelighet og etterprøvnbarhet. Valg av metode er derfor ikke ubetydelig. Fundamentet for kunnskapen og erfaringen vi søker er ikke sterkere enn det svakeste leddet i forskningens fremgangsmåte. En liten feil kan forplante seg og gi store ringvirkninger. Valg av metode blir derfor en konsekvens av hvordan vi mener vi best kan belyse og granske en påstand eller problemstilling (Dalland, O, 2017, s. 51). Videre skal vi drøfte vår forforståelse, metodevalg, kritikk av metode og seleksjon av litteratur og forskning.

2.1 Forforståelse

Forforståelse kan beskrives som summen av erfaringer og kunnskap en bevisst eller ubevisst inkorporerer i bearbeidelsen av alle sanseintrykk (Olsvik 2014, s. 111). Det betyr at uansett

hva en foretar seg vil tidligere kunnskap eller erfaring påvirke hvordan man tolker og forstår ny informasjon. Det er altså umulig å sanse noe fra et fullstendig objektivt utgangspunkt, et kognitivt *tabula rasa* fremstår uoppnåelig. Dette har viktige implikasjoner og følger for alt man foretar seg som forsker, først og fremst fordi det medfører en psykologisk bias (Svartdal, 2018). Mest kjent er kanskje bekreftelsesfellen, det er en kognitiv prosess der informasjon som bekrefter de antakelser man har tilskrives større verdi enn bestridende informasjon (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 94). En hel rekke andre mentale prosesser kan også påvirke forskningen og det er derfor svært viktig med tilstrekkelig selvinnsikt om egen forforståelse.

Innsikt i egen forforståelse har stor verdi dersom man aktivt reflekterer rundt og kartlegger den. Ved å vurdere hvilke bias, eller meninger og tanker man har kan man bedre beskytte seg for påvirkning og forebygge logiske feilslutninger slik som bekreftelsesfellen. På den måten kan man innta et mer objektivt standpunkt til informasjonen man innhenter og forskningen som utføres vil i større grad frembringe pålitelige og etterprøvbare resultater, som igjen befester informasjonens verdi.

Vårt valg av problemstilling er et resultat av egne interesser. Vi er farget av våre erfaringer, og problemstillingen er i seg selv en skriftlig manifestasjon av vår egen forforståelse. Problemstillingen reflekterer hva som opptar oss og vil derfor kunne ses som et uttrykk for egne verdier. “Hva er interessant for oss?” ble et styrende spørsmål i tilblivelse av problemstillingen. I den forstand tar vi med en del av oss selv og våre verdier inn i oppgaven, og det er klart at vår forforståelse vil påvirke den, det kan ikke unngås.

Hva med påstanden om at en forsker skal være fullstendig objektiv og klare å skille egne verdier fra arbeidet? Verdier, slik som objektivitet, nøytralitet, etterrettelighet og ærlighet er tett integrert i moderne vitenskap, det blir derfor fåfengt å kreve verdinøytralitet eller fullstendig objektivitet i vitenskapen. Dette er forpliktelsene en forsker arbeider ut ifra. Selv kravet om verdinøytralitet og objektivitet er i seg selv paradoksalt nok et uttrykk for visse verdier. (Crosby, s. 324). Det er dermed ikke sagt at vitenskapelige verdier er “fritt vilt”, alle verdier kan ikke gis samme presedens. Forforståelsen må derfor ikke tolkes utelukkende som noe negativt, men heller som et unngåelig resultat av konvergeringen mellom mennesket og vitenskap. Refleksjon rundt egen forforståelse hjelper oss å se hvilke verdier som positivt bidrar til søken etter kunnskap, og hvilke verdier som bør neglisjeres.

Vi har begge en lidenskap for fotografi og er interessert i teknologi. Å undersøke droneteknologi i møte med politiarbeid fremstod derfor forlokkende. Dette betyr at vi har en sjanse for å opp-evaluere informasjon i droneteknologiens favør. Men problemstillingen skal kartlegge det som taler både for og imot implementeringen av droneteknologi i politiet. Vi må derfor innta et kognitivt utgangspunkt der vi bevisst stiller oss kritiske til alle aspekter ved droneteknologien. Denne bevisstheten må pleies og forvaltes kontinuerlig gjennom hele forskningsperioden for å sikre adekvat kvalitet på arbeidet som utføres.

2.2 Valg av metode

For å undersøke problemstillingen bestemte vi oss for å utføre dybdeintervjuer med utvalgte personer. Vi samlet inn data ved å foreta intervjuer med de vi mente kunne belyse problemstillingen vår. Dette er en form for empirisk vitenskapelig arbeid da vi innhenter den nødvendige empirien, eller informasjonen, selv ved en systematisk fremgangsmetode (Grønmo, s. 47, 2016). Dataen som vi samlet inn betegnes som kvalitativ, den tilkjennes ikke-kvantifiserbare egenskaper slik som subjektive opplevelser og meninger (Dalland, 2017, s. 52). Den kvalitative metode er i forlengelse av dette søken etter dybden i materie. Mye informasjon ekstraheres fra få subjekter. Dalland (2017, s. 52) forklarer at den kvalitative metode søker informasjon som ikke lar seg tallfeste eller måle.

Informasjon relevant for vår problemstilling er ansamlet hos få kilder. Dette informasjonsmonopolet gjør det vanskelig å velge ut uvilkårlige informasjonskilder eller søke bredt etter relevant informasjon da få subjekter besitter mye informasjon om temaet. Vi er derfor nødt til å innhente mye informasjon fra få kilder og følgelig er kvalitative data å preferere. Vi foretok da et strategisk utvalg. Dette innebærer at vi velger ut personer vi tror har relevant informasjon om fenomenet (Dalland, 2017, s. 57) Et slikt utvalg innebærer noen metodiske utfordringer som vi skal se senere. En annen faktor er mangelen på relevant forskning som omhandler vårt tema. Det er gjort svært lite forskning på politiets operative bruk av droneteknologi. Dette betyr at vi i stor grad er nødt til å samle inn vår egen informasjon for å undersøke problemstillingen, og se dette i lys av annen tilgjengelig teori.

For oss fremstod dette som en forstandig metode for å undersøke vår problemstilling. I tilnærmet dikotomisk motsetning står den kvantitative metode, som tar sikte på å samle inn data som er målbar (Dalland, 2017, s. 52). Eksempler på kvantitativt arbeid er spørreundersøkelser som sendes ut til svært mange mottakere med den hensikt å samle inn

nok data for å regne eller på annen måte dedusere seg frem til en slags median eller annet representativt tall (Dalland, 2017 s. 52-53). En slik fremgangsmetode ville vært lite hensiktsmessig for vårt prosjekt.

2.3 Utvalget

Vi utførte tre intervjuer for å danne datagrunnlaget for videre undersøkelse. Disse intervjuene var som følger:

2.3.1 Sami Hätönen

Hätönen leder droneprogrammet i det finske politiet. I Finland har politiet formalisert og integrert droner i arbeidshverdagen. Prosjektet deres har pågått over noen år og det finske politikorpset utmerker seg internasjonalt ved å være forløpere på bruk av droner i sin organisasjon. Vi intervjuet Hätönen personlig på den finske politihøgskolen i Tampere, hvor vi også fikk innsikt i den finske organiseringen av dronesatsingen. Intervjuet foregikk på engelsk.

2.3.2 GRIFF Aviation

Griff Aviation er et norsk selskap som produserer avanserte droner. Vi foretok en telefonkonferanse med Leif Johan Holand (CEO), Hans Petter Førde (CTO / teknisk sjef) og Phillip Johan Hofseth Holand (Griff Overseas) simultant. Vi valgte å snakke med Griff da vi tror de kan bidra med unik kunnskap og innsikt i droneindustrien og teknisk ekspertise i kraft av sitt virke.

2.3.3 Jørgen Lunde Ronge

Jørgen er fagansvarlig for droneprosjektet i det norske politiet. Han er underlagt helikoptertjenesten og har det overordnede ansvaret for å videreutvikle fagfeltet. Jørgen sitt mandat gjør ham til en svært viktig kilde til kunnskap om den norske dronesatsningen.

2.4 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene med Ronge og Hätönen ble gjennomført personlig, der en student stilte spørsmål, mens en annen student noterte ned svarene fortløpende. Intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Intervjuer hadde en mal for intervjuet med forberedte spørsmål, men dette ble kun å anse som veiledende. Vi oppfordret personene vi intervjuet til å forklare seg fritt om temaet og lot

oppfølgingsspørsmål komme dynamisk der det passet seg. Vi gjennomførte altså semistrukturerte intervjuer (Johansen, Tufte, Christoffersen, 2016, s. 147-148). Intervjuet med representantene fra GRIFF ble gjort over en telefonkonferanse, dette ble også tatt opp på lyd. Alle intervjuene er transkribert. Intervjuene var avtalt på forhånd og de som ble intervjuet var informert om bakgrunnen for hvorfor de ble valgt ut og hva vi ønsket å snakke om på et generelt nivå.

2.5 Kritikk av metode og mulige feilkilder

All forskningsvirksomhet vil være sårbar for feilkilder og metodologisk svakhet. Det kan tenkes nesten utallige feilkilder ved empiriske kvalitative intervjuer. Vi skal her redegjøre for de mest sentrale feilkildene og svakhetene ved vår forskningsmetode.

Grønmo (2016, s. 47) påpeker at empirien er filtrert gjennom menneskets sanser og vi må derfor vurdere hvordan informasjonen kan være preget av dette. I forlengelse av dette blir det naturlig å spørre seg hvor pålitelige sansene våre er. Dersom instrumentet som opptar informasjonen er korrumpert vil informasjonen preges av dette. Når vi da kjenner til menneskets kognitive feilbarlighet slik tidligere diskutert under felt 3.1 *forforståelse*, blir det nødvendig å spørre seg hvilke prosesser som kan ha hatt en innvirkning på informasjonen som fremkommer og hvordan denne informasjonen tolkes.

Bekreftelsesfellen er, som tidligere nevnt, en vanlig feilkilde. Vi har en tendens til å selektere og favorisere informasjon i vår favør og avvise det som bestrider våre oppfatninger. Denne prosessen kan få fotfeste i det ubevisste og pålegge bevisstheten en passivt informasjonsfilter. For vår del vil spesielt hvilke spørsmål vi spør intervjupersonene og hvordan vi tolker svarene være sårbare for bekreftelsesfellen. Søker vi kun informasjon som bekrefter våre antagelser eller har vi tatt de nødvendige foranstaltninger for å motvirke dette? Professor i psykologi Peterson, J.B (2018, s. 96-99) forklarer at menneskets psyke filtrerer ut nesten all sanseinformasjon. Vi ser det vi vil se, og ignorerer nesten alt annet. Dette gjelder både synet vårt, men også våre verdier og i forlengelse av det, hvilken informasjon vi søker (Peterson, 2018, s. 96-99)

Et annen mulig feilkilde ligger i vårt strategiske utvalg. Vi har selv plukket ut intervjupersoner basert på hvem vi mener kan ha verdifull eller nyttig kunnskap om emnet. Det er dermed ikke gitt at personene vi valgte ut er best egnet til å belyse problemstillingen

vår. Det kan tenkes at andre mennesker kunne gitt verdifulle innspill som radikalt endrer vår forståelse av temaet.

Videre kan det tenkes svært mange feilkilder ved intervjuene. Vi har selv utformet intervjuguidene og som en konsekvens er dataen vi innhenter allerede til en viss grad filtrert før intervjupersonene får uttalt seg. Det må selvsagt være en seleksjon av relevant informasjon, men hvordan kan vi være sikre på at vi har fått med oss alt som er relevant? Intervjuet med Sami ble foretatt på engelsk, det er hverken morsmålet til han eller intervjuer. Hvordan kan det ha påvirket informasjonsutvekslingen og ikke minst tolkningen av det som blir sagt? Fordi intervjuet er et samspill mellom subjekt og forsker vil også måten forskeren fremstår på, spør og opptrer påvirke resultatet i stor grad (Dalland, 2017, s. 54)

Kvaliteten på intervjuene vil påvirke informasjonens pålitelighet (Dalland, 2017, s. 94). Prosjektet vårt blir spesielt sårbart når oppgavens empiriske grunnlag beror på 3 intervjuer. Ved et så lite utvalg er datagrunnlaget vårt for lite til å trekke noen konklusjoner, vi kan i beste fall se antydninger. I tillegg vil eventuelle feil under intervjuene ha en større sjanse for å gi utslag på oppgaven. Et annet stort problem er mangelen på tilstrekkelig forskning på vårt tema. En skal etterstrebe en kumulativ forskningsvirksomhet (Dalland, 2017, s. 92.), det vil si at man bygger på tidligere forskning når man undersøker et tema. Anvendelsen av droner i en politiorganisasjon er et relativt nytt fenomen i Norden og mange andre vestlige land. Dette betyr at vi har lite forskning å støtte oss på når vi skal drøfte vår egne funn. På spørsmål til Ronge om hvor han har hentet kunnskap og erfaring fra uttalte han følgende:

“Siden droner er så nytt og siden dette er stadig utvikling så er det ikke altfor mange man kan hente høy kvalitets empiri fra enda”

Mangel på forskning rettet mot politiets bruk av droner gjør det vanskelig å se til andre når man skal undersøke dette fagfeltet.

2.6 Kildekritikk, litteraturkritikk og kildebevissthet

Vi har snakket om svakheter med metoden, men like viktig er også feilkilder knyttet til den litteraturen som anvendes. Dalland (2017, s. 158) forklarer at kildekritikk innebærer å vurdere og karakterisere kilder, samt redegjøre for hvilke kriterier som har vært benyttet under seleksjonen. Vi vil derfor diskutere utvalget av teori og relevant litteratur nærmere.

Vi har primært fokusert på å finne fagfellevurdert forskning til å supplere drøftingen vår, dog har ikke dette vært et ufravikelig krav da vi har sett oss nødt til å søke bredt for å finne relevant teori. Kilder publisert av universiteter eller anerkjente tidsskrifter har også vært å foretrekke. En utfordring med fagfeltet vårt er at teknologien utvikler seg ekstremt hurtig. En drones pålitelighet er for eksempel et vanlig tema å problematisere. Dog kan dronen som for et år siden var upålitelig nå være svært driftssikker som følge av teknologisk utvikling. Dette kan gjøre selv relativt ny forskning og litteratur udatert. Som Ronge selv sa:

“Utviklingen på det kommersielle går langt raskere, det skjer det nesten månedlige evolusjoner”

En annen utfordring er å vurdere en kildes relevans. Som Dalland (2017, s. 159) forklarer er det ulike spørsmål en kan spørre for å avklare dette. Igjen konfronteres vi med mangelen på relevante kilder. Dette kan gjøre det nødvendig for oss å søke i periferien av relevant forskning og kanskje se til annen forskning som ikke omhandler droner direkte for å ekstrapolere eller trekke paralleller. Da blir kildekritikk svært viktig.

3.0 Resultater og drøftelse

Vi skal her presentere de mest sentrale funnene i undersøkelsene våre som omfatter både mulighetene men også utfordringene knyttet til politiets bruk av droner. Resultatene skal drøftes og problematiseres. Vi vil avslutningsvis gi en mer utdypende drøftelse av temaene vi anser som spesielt problematiske. Til tross for at droneteknologi er et innfløkt fagfelt for politiet har noen klare akser krystallisert seg i kjølvannet av alle intervjuene. Disse aksene har vært gjennomgående hos flere av intervjupersonene og viser tilsynelatende parametere viktig for å oppnå suksess ved implementeringen av droneteknologi i en politiorganisasjon.

3.1 To spor

To forutsetninger ser ut til å være fundamentale hvis man skal argumentere for at droner kan gi politigeneralisten større kapasitet i oppdragsløsningen. Gersher (2014, s.70) påpeker at sikker flyvning er en forutsetning for politiets bruk av droner. Det er generalisten som oftest er ute blant publikum og yter tjenester, slik sett bør ikke arbeidet generalisten utfører utgjøre en uforholdsmessig risiko for publikum. Den første forutsetninger går derfor ut på at dronen i

seg selv, måten den operasjonaliseres på og alle taktiske og strategiske valg knyttet til den foregå innenfor rammer av tilstrekkelig sikkerhet. Uten denne sikkerheten vil flyvningen utgjøre en uakseptabel risiko for både personer og annet materiell.

Den andre forutsetningen går ut på at ressursene investert i dronebruken må gi en netto positiv avkastning. Det vil si at politiet sparer ressurser ved å ta i bruk droneteknologi, eller at teknologien på annen måte gir en gevinst som gjør avkastningen større enn ressurs investeringen. Om dronebruken bare kompliserer operasjonen, eller binder mannskaper som ellers trengs andre steder vil formålet med dronene bortfalle. Dette er to spor som opererer uavhengig av hverandre, men som begge vil være avgjørende for teknologiens brukbarhet. Vi skal nå presentere disse to faktorene i større detalj, hvordan vi har kommet frem til dem og drøfte dem nærmere.

3.1.1 Sikkerhet

Sikkerhetsaspektet er her et sekkebegrep. Det omfavner mange faktorer som alle *summa summarum* bidrar til at bruk av droneteknologi ved politioperasjoner foregår innenfor akseptable risikoparametere. I luftfart brukes begrepet risikomitigering for tiltak som skal redusere risikoen ved en operasjon. Vi vil her presentere det vi mener er de viktigste risikomitigerende tiltakene for å gjøre flyvninger tilstrekkelig sikre:

1. Operatørene bør ha gode holdninger og personlig egnethet
2. Det bør foreligge fastsatte prosedyrer og et tydelig regelverk
3. Dronene bør underkastes kvalitetskrav og standardisering
4. Operatørene bør ha tilstrekkelig utdanning og kompetanse
5. Informasjonen dronene behandler bør være sikret og kryptert
6. Det bør foretas risikovurderinger tilknyttet flyvningen

Holdningsarbeidet går ut på at droneoperatøren har respekt for reglene som gjelder for flyvning av droner. Han flyr kun når det er tilrådelig. Han vet hvilke restriksjoner droneteknologien har og opererer på en trygg og forstandig måte innenfor disse rammene. Fagansvarlig drone i det norske politiet, Ronge, identifiserte holdningsarbeidet som en av to store utfordringer de står overfor når politiet skal ta i bruk den nye teknologien.

«Det andre store utfordringen er å sikre at politifolkene der ute får den tilnærmingen til dette som kreves, altså at dette er luftfart og at her det masse sære regler som gjelder som ikke gjelder for øvrig i samfunnet»

Og senere

«Det kommer til å bli krevende, fordi dette her, det er liksom så besnærende verktøy, plutselig kan du gjøre ting du aldri før kunne gjøre»

Grunnlaget for denne påstanden beror på de strenge juridiske rammene all luftfart opererer innenfor. En må forsikre seg om at politimannen som skal fly dronen forstår hvorfor disse reglene eksisterer. Ronge forklarte at man må:

«Ha en kultur og en kompetanse når ikke vilkårene er på plass for å operere den dronen, at du faktisk sier nei, jeg kan ikke fly»

Ronge sin bekymring er sannsynligvis ikke ubegrunnet. Holand uttalte følgende om farepotensialet til en drone:

«En drone på ett kilo og den største som vi har, med last på 650 kg. Så du kan tenke deg at du står under et lodd på ett kilo og du får det loddet i hodet fra 20, 50, 100 meter opp i lufta, så er det fatalt. 650 kg, da ser liket ikke bare så pent ut, i forhold til det første. Så det er en misforståelse med vekt, det er like fatalt uansett hva du gjør.»

Skadepotensialet ved en drone som svikter er enormt, selv med lettere droner (Gersher, 2014, s. 16). Hätönen forklarte at holdningsarbeid vektlegges under utdanningen av politidrone operatører i Finland av lignende grunner som Ronge forklarte. Operatøren må forstå at flyvning av droner faller inn under strenge luftfartsbestemmelser:

«Of course, maybe the biggest challenge is, what i already told. Is that it is state aviation, and its aviation. Its new for us, but it's important that's why we have our training system which hopefully it sufficient to make the, the constables to understand their responsibilities what comes to aviation security and other things»

Da blir spørsmålet om dronenes driftssikkerhet svært viktig og hvilke andre risikomitigerende tiltak som kan iverksettes for å gjøre faren akseptabel. En måte å forhindre dårlige holdninger eller manglende forståelse for luftfartsregler er å ha klare og tydelige prosedyrer og regelverk operatøren må forholde seg til. Da vil operatøren lett forstå når han trygt kan foreta en flyvning. I første omgang bør norsk lov gi et klart hjemmelsgrunnlag for politiets bruk droner, deretter bør de interne prosedyrene politiet utarbeider gjøre det tydelig når droner kan benyttes og hvordan, som igjen vil gi større operasjonell sikkerhet. Et praktisk eksempel på en slik risikomitigerende prosedyre er den finske risikoanalysen som foretas før hver flyvning. Hätönen forklarte det slik:

«Yes, the operator must do a risk assessment prior to every flight. So before he takes off he must do the risk assessment and we have a certain form for that. And after the mission the same form is stored in our register»

Skjemaet de bruker ramser opp ulike risikofaktorer slik som vær, bebyggelse, lysforhold o.l. Operatøren vurderer hver faktor og får til slutt et tall som representerer risikoen flyvningen innebærer. Ved å foreta en slik risikovurdering forut for hver flyvning blir operatøren tvunget til å tenke risikomitigerende, som igjen øker sjansene for sikker flyvning.

Videre vil tilstrekkelig utdanning og kompetanse være svært viktig for sikkerheten. Å fly droner krever trening og nok flytid. I Finland har de løst dette med å standardisere opplæringen slik at alle operatører får samme grunnleggende utdanning og kompetanse. Dette bidrar først og fremst med å sikre at alle operatører løftes opp til et akseptabelt nivå og utdanningen avsluttes med en praktisk eksamen. I Norge skal en lignende strategi følges. I første omgang skal alle operatører utdannes til samme nivå. Om rollen utdanning spiller i sikkerhetsarbeidet uttalte Ronge at:

«Vi må ha på plass nok systemer og mekanismer som gjør at det faktisk er sannsynlig at de gjør som vi sier. Og da er den opplæringa en stor bit av det»

Videre forklarte han at utdanningen vil være viktig for holdningsarbeidet:

«Men jeg tror, for å løse det kulturproblemet, altså sikre at han politimannen skjønner at han ikke bare kan ta den her drona med seg og drive som sånn han vil, helt cowboy. Så er vi

avhengig av, for det første en viss seleksjon av folk. Og deretter et ordentlig opplæringsopplegg»

Sikkerhetsaspektet blir svært viktig for at politigeneralisten skal kunne benytte droner på en forsvarlig måte. Droneoperatøren må selv ha tilstrekkelig kunnskap om lover og regler, han må ha klare prosedyrer å forholde seg til og han må erkjenne teknologiens begrensninger og respektere disse. Disse faktorene summert vil bidra til å forvalte gode holdninger og sikre operasjoner. Politiet skaper da, slik Holand uttrykte det:

«Vi kaller på aviation språket, en good aviator. Han tar vare på det tekniske, ror kunnskapene, og situasjonen han flyr i»

The good aviator blir idealet operatøren bør etterstrebe. Oppsummert kan man si at den første delen av sikkerhetsarbeidet belager seg på operatøren. Han er den sentrale sikkerhetsmitigerende aktøren. Det neste problemet omhandler mangelen på standardisering og sertifisering innad droneindustrien og de påfølgende sikkerhetskonskvensene.

Gersher (2014, s.10) forklarer at droner har betraktelig større sikkerhetsproblemer enn vanlig lufttrafikk. Standardisering innebærer at dronene er bygget etter fastsatte kvalitetskrav. Dette kan for eksempel innebære at informasjonen dronen behandler er kryptert, at elektronikken er pålitelig, og at komponentene ikke svikter under flyvning. Uten slike krav kan politiet risikere tap av persondata og ulykker knyttet til feilende droner. Selv om operatøren tar alle nødvendige forhåndsregler er det noen faktorer, som kvaliteten på komponentene i selve dronen, utenfor operatørens kontroll. Det sentrale spørsmålet blir da hvordan politiet kan foreta de nødvendige foranstaltninger og hva slike tiltak krever av organisasjonen. Dette spørsmålet gjør seg betimelig med den voldsomme fremveksten av relativt billige konsument droner på markedet.

Vi erfarte i Finland at politiet der har valgt å gå til innkjøp av de DJI droner, som er utviklet og produsert i Kina. Hätönen forklarte at forholdet mellom pris og ytelse ved disse dronene er spesielt bra:

“the price value ratio of DJI drones was one affecting factor because we can get the, with a very low amount of money we can get excellent tools for policing”

Vi skal diskutere de økonomiske aspektene senere i oppgaven. Her vil vi først og fremst se på sikkerhetsaspektene ved bruk av slike droner. Det blir viktig å vurdere akkurat denne type drone fordi vi vet at sikkerhet er en viktig faktor for suksess, og vi vet at slike droner sannsynligvis vil bli brukt i Norge i første omgang. DJI, med en global markedsandel på 72 % (Fitzpatrick) er den dominerende aktøren på markedet. Ronge uttalte blant annet:

«det er ikke utenkelig at politiet kommer til å operere DJI droner bare fordi de er såpass, de har denne voldsomme markedsandelen som de har da»

Som en konsekvens av dette vil vi problematisere denne type droner. Intervjuet med representantene fra Griff tydeliggjorde behovet for standarder innen droneproduksjon på lik linje med all annen luftfart. Holand uttalte:

«Så standard er et keyword, i dette som gjelder sikkerhet»

Bakgrunnen for denne påstanden er som følger. Dersom kravet til produksjon av droner likestilles med kravene for annen luftfart vil utstyret bli langt mer pålitelig, som igjen vil redusere risikoen for skadelige eller uønskede hendelser. Holand sammenlikner produksjonen av droner med bilindustrien. Dersom du kjøper en bil skal den være produsert etter bestemte kvalitetskrav. Du skal være trygg på at bremsene fungerer og på lik linje skal du også være trygg på at dronen ikke plutselig faller ned, eller mister signal. Holand uttalte:

«Det som kommer fra Kina, det 90-95 % som enten er bygd i Kina eller har Kina deler i seg, er ikke bygd etter en standard»

Og videre:

«Det kommer til å skje fatale ting. Som på lik linje som helikopter og fly. Så vil da her bli stilt spørsmål om, og da har du da pressen, politiet flyr ikke-godkjent luftfartsdrone»

Utover kvaliteten på dronene i seg selv er det også problemer knyttet til informasjonssikkerheten med kinesiske droner. E-tjenesten vurderer russisk og kinesisk etterretning som to av de største sikkerhetstruslene mot Norge (Solheim, 2019). Skepsisen

mot kinesisk produserte droner er derfor ikke ubegrunnet. Man frykter i hovedsak at dronene har sikkerhetshull som tillater sensordata å nå andre aktører enn den tiltenkte. Holand forklarte det slik:

«Der også er det også snakk om at den teknologien som er i Kina droner, som ikke er bygd etter aviation standard, så har du ingen kontroll på hva som går ut av dronen av informasjon»

Standard innen droneproduksjon dreier seg altså hovedsakelig følgende; kvalitet på maskinvare og programvare og adekvat informasjonssikkerhet. Vi har tidligere argumentert for hvorfor sikkerhet er fundamentalt for at politigeneralisten skal kunne dra nytte av dronen. Sikkerhetsproblematikken knyttet til DJI droner skal drøftes mer i dybden senere i oppgaven.

3.1.2 Netto positiv ressurs utnyttelse

Et annet resultat av undersøkelsen vår er behovet for en positiv gevinst når man investerer ressurser i en droneoperasjon. Vi har sett at droneteknologien er tilpasningsdyktig og allsidig. Det betyr at potensialet for ulike operasjoner hvor droner kan anvendes også er stort. Clarke (2014, s. 240) påpeker at politisære oppgaver er et av de mest lovende feltene hvor bruk av droneteknologi kan gi stor gevinst. En kan derimot lett la seg forføre av dette enorme potensialet og dermed glemme de utallige faktorene som må medregnes for å vurdere om bruk av droner faktisk gir noen verdi ved en operasjon. Det blir derfor viktig å undersøke om teknologien kan gi det vil kaller en netto positiv ressursutnyttelse. Om denne problemstillingen forklarte Ronge følgende:

“Hva er det vi faktisk bør bruke dronene til, som gjør at dronen ikke blir netto ressurs uttak, men heller gir deg, gjør at du kommer ut på den positive siden i forhold til ressursbruken din?”

Vi har identifisert fire viktige faktorer for å vurdere hvorvidt dronebruk vil gi en slik positiv ressursutnyttelse:

1. Droneteknologien bør anvendes på måter som er gjennomførbare.
2. Resultatene bør være målbare.
3. Sensordata bør kunne omsettes til beslutningsstøtte.
4. Det bør foregå innenfor realistiske økonomiske rammer.

Hvordan omsette sensordata til beslutningsstøtte er den andre av de to største utfordringene Ronge identifiserte ved bruk av droneteknologi i politiet. I praksis problematiserer Ronge hvordan data som dronen samler inn ved hjelp av ulike sensorer skal brukes for å bistå når en patrulje, innsatsleder eller andre beslutningstagere skal fatte avgjørelser. Ronge uttalte:

“det er hvordan vi tar i bruk sensor dataene som kommer fra dronen til å få en forbedret situasjonsforståelse, det er det som er det interessante spørsmålet”

Og videre:

“det er en kjempeutfordring at han innsatslederen på bakken faktisk tar bedre avgjørelser bare fordi vi har den dronen i lufta, det er det store spørsmålet som vil kreve masse modning og erfaringer fra alle involvert”

Det er altså ikke gitt at dronen i lufta tilfører operasjonen noen reell verdi med mindre man klarer å prosessere sensordata på en måte som gir gevinst. Det blir også vanskelig å si om droneteknologien gav operasjonen en verdi eller sparte samfunnet for ressurser med mindre det foreligger målbare resultater. Spørsmålet blir da hvordan man skal kunne måle nytten av en drone i oppdragsløsningen. I Finland har de løst dette ved at hver droneoperatør vurderer verdien bruken av dronen gav etter en operasjon er ferdig. Hätönen uttalte:

“the operator must estimate the value of the flight. So we have, it is only three level, there is three level estimation”

Operatøren vurderer hvor nyttig bruken var på en skala fra 1-3, hvor 1 er ingen verdi og 3 er stor verdi. Hätönen påpekte at denne type informasjon var veldig nyttig for dem og at de hadde flere pågående forskningsprosjekter som skulle evaluere statistikken som ble samlet inn i kjølvannet av operasjoner for å se hva slags politioppgaver som tjente mest på å ta i bruk droneteknologi. Ronge forklarte at målbare resultater også hadde stort fokus i det norske droneprogrammet. I motsetning til det finske, hvor operatørene selv rapporterer hvordan de opplevde nytten av teknologien, ønsker Ronge harde data:

“Det er det helt sentrale her, er å ha målbare gevinster, hvor du kan sette et eller annet tidstall, kronetall eller annet tall på bak, se her, dette gir så mye gevinst, ikke en eller annen diffus: “vi tror at vi hadde bedre egensikkerhet”

Kan man måle gevinsten av en operasjon, om man faktisk sparte ressurser på en eller annen måte, vil man også kunne argumentere for at bruk av droneteknologi faktisk gir politigeneralisten bedre kapasitet under oppdragsløsningen.

Kravet om målbare resultater knytter seg tett til neste faktor. Måten man bruker teknologien på må være gjennomførbar. Det er urealistisk å forvente at politimannskaper med grunnleggende opplæring skal kunne utføre avanserte og komplekse droneoperasjoner. Det å spåne med en drone vil for eksempel kreve mye av mannskapene som opererer dronen, både når det gjelder praktiske flyveferdigheter men også hvordan dronens begrensninger kan påvirke operasjonen. Slike oppgaver vil i større grad være aktuelle for politiets særorganer med mannskap som har spesiell kompetanse på slik dronebruk. Redningsoppdrag er også et av feltene mange forventer å kunne høste store gevinster ved bruk av droner. I teorien kan en drone raskt skaffe redningsmannskaper oversikt over områder som er vanskelige å traverser. Men det ser ut som en gevinst her forutsetter at mannskapene er samkjørte med egne prosedyrer og strategier tilpasset søk og redningsoppdrag før man kan få gode resultater. Jørgen forklarte det slik:

“det å ta i bruk droner til søk og redning, det gir ikke nødvendigvis noe effekt bare fordi du har bilder fra lufta. Det er hvordan du tar det i bruk sammen med din øvrige innsats og hvordan du trener opp mannskapet til å bruke det som gir deg en reell effekt.”

Ronge forklarte at ikke alle operasjoner er egnet for politiet, selv om mange politioperasjoner i teorien kunne vært tjent med droneteknologi. Det må være realistisk å forvente gode resultater der dronene brukes, sett i lyset av mengden trening og kompetanse operatøren har. Dette kan tyde på at politigeneralisten ikke er egnet for slike droneoperasjoner, da de ikke har spisskompetanse. Deretter må gevinsten av dronebruken være målbar, slik tidligere diskutert. Under intervjuet med Ronge fremkom det at de har vurdert ulike konsepter og rangert dem etter hvor stor gevinst de tror droner vil kunne gi. Denne rangeringen er grunnlaget for valget av de to konseptene som skal være hovedfokuset under piloten til POD. Ronge forklarte følgende om hvordan de foretok disse vurderingene:

“Så der har vi lett etter konsepter for hvordan ta i bruk droner som gjør at du enten sparer tid, penger, får radikalt forbedret egensikkerhet, mye bedre kvalitet på dokumentasjonen din, radikalt bedre situasjonsforståelse ganget med kompleksiteten med å gjennomføre drone operasjoner.”

Og videre:

“Og så har vi sett på, hva slags typer gevinster og verdier ser vi at denne type dronebruk kan gi oss vurdert opp mot hvor stor kompleksitet vil en sånn type drone operasjon ha”

Basert på disse vurderingene ble følgende konsepter valgt ut for utprøving i det kommende pilotprosjektet:

1. Åstedsdokumentasjon, da spesielt av trafikkulykker.
2. Forbedret situasjonsforståelse ved forhåndsplanlagte arrangementer.

Vi skal se nærmere på trafikk-konseptet senere, men må utelukke en utdypende drøftelse av konseptet knyttet til forbedret situasjonsforståelse av hensyn til oppgavens størrelse. Det er verdt å merke seg at det finske politiet bruker droner blant annet til å strøme sanntidsvideo fra arrangementer rett inn til operasjonssentralen. Hätönen tilkjente droner stor verdi i slike operasjoner og uttalte:

“I should underline the situational awareness for the leaders during the operations because eye in the sky is just incredible what comes to the situational awareness because we have a living map”

Den siste faktoren vi vil se på er de økonomiske aspektene tilknyttet slik teknologi. Det blir vanskelig å argumentere for å ta i bruk droner selv om både sikkerheten er på plass og informasjonen som samles inn gir en operasjonell fordel dersom dette ikke foregår innenfor edruelege økonomiske rammer. De økonomiske parametere omfavner selvsagt kostnaden av maskinvaren, men også andre sekundære kostnader spiller en stor rolle. Det kan for eksempel være kjøp av programvare-lisenser, opplæring av mannskaper, vedlikehold av droner, og

nødvendig infrastruktur for databehandling. Hätönen forklarete at droneteknologien har hatt en eksplosiv utvikling på kort tid:

“the drones we are using they, the development of the technology was huge and it happened very quickly”

Finn & Wright (2012, s. 185) forklarer også at droneteknologi har utviklet seg i en eksponentiell fart de siste årene. En konsekvens av denne utviklingen er at flere kommersielle droner tilbyr utmerket teknisk kapasitet til en akseptabel pris. Dette gjelder spesielt DJI produserte droner, som er hva det Finske politiet hovedsakelig bruker. Hätönen uttalte:

“the price value ratio is the most important thing of course because the government has a limited amount of funding for this purposes. So we must very carefully plan how to use the funding”

Og videre:

“And we put quite a lot of weight on the price”

Dette kan tyde på at pris ikke bare er en viktig faktor i valg av drone, men også en forutsetning for en investering. Den teknologiske utviklingen de siste årene har gjort det mulig å få gode droner innenfor realistiske økonomiske rammer. Slik sett er det ikke overraskende at man først nå ser politietater i vestlige land begynne å implementere droner på en systematisk og strukturert måte.

3.2 Deloppsummering

Hittil har vi undersøkt hvorfor droneteknologi kan være et lovende fremtidsprospekt for politiet. Vi har presentert de viktigste resultatene fra intervjuene og med utgangspunkt i denne informasjonen drøftet at sikkerhet og netto positiv ressursutnyttelse kan være to fundamentale forutsetninger for at politigeneralisten skal få en større kapasitet i oppdragsløsningen. Uten begge disse faktorene ivaretatt kan det fremstå som at droneoperasjoner enten innebærer en uakseptabel risiko eller gi liten til ingen gevinst i form av operativ støtte under oppdragsløsning. Det fremkommer også at teknologien har en del begrensinger, og stiller store krav til både politiorganisasjonen og den individuelle operatør.

3.3 En nærmere drøftelse av enkelte funn

Denne delen av drøftelsen vil se nærmere på enkelte temaer vi anser som spesielt vanskelige eller utfordrende knyttet til politiets bruk av droner. Noen temaer er ikke særlig kontroversielle. Det er for eksempel ingen tvil om at tilstrekkelig kompetanse og utdanning er nødvendige forutsetninger for sikker flyvning. Vi vil derfor vende lupen mot temaer av mer bestridelig beskaffenhet.

3.3.1 Om sikkerhetsproblemene knyttet til DJI droner

Basert på intervjuene med Ronge og Hätönen fremstår det mest sannsynlig at det norske politiet vil ta i bruk DJI droner i den overskuelige fremtid. Holand anser også dette som sannsynlig:

“Sett fra i dag, så begynner politiet mest sannsynlig med DJI droner fordi det er billig, det koster ikke så mye å krasje, du får bygd opp organisasjonen”

Men tar vi i betraktning alle usikkerhetsmomenter knyttet til DJI ønsker vi å vende et kritisk blikk mot denne strategien. Først og fremst på grunn av manglende produksjonsstandarder. Droner er avhengig av store mengde sensordata for å navigere og operere (Clarke, 2014, s. 252). Clarke (2014, s. 251) påpeker at dette er en stor svakhet ved droneteknologien, feil ved denne informasjonsinnsamlingen og behandlingen kan påvirke dronen og føre til uønskede handlinger. Ronge uttalte:

“Og på et eller annet tidspunkt kommer droner til å dette ned her, også når politiet opererer de. Og det kommer de helt sikkert til å gjøre, det gjøre droner. Ting som er i luften detter ned”

Basert informasjonen fra GRIFF om at droner produsert i Kina ikke bygges etter sertifiserte standarder kan det fremstå problematisk å anvende slike droner i politiets tjeneste. Clarke (2014, s.239) påpeker at droner har stort skadepotensiale dersom de faller fra luften. Holand forklarte at slike problemer kan løses dersom det stilles strengere krav til produksjonen av droner. Han argumenterer for at droneindustrien bør likestilles med annen luftfartsindustri for å heve kvalitetskravene:

“Vi skal ligne mer på den eksisterende luftfartsbransjen fordi det er det luftrommet vi skal operere i”

Og videre

“Også kommer dette opp på et nivå der du har full kontroll på hvordan drone er bygd, at den er sertifisert av luftfartsmyndigheter og at den er bygd på en flyfabrikk”

Holand argumenterer altså for at strengere kvalitetskrav kan gjøre droneoperasjoner langt sikrere. Clarke (2014, s.243) påpeker også at mindre konsument droner utgjør en betydelig risiko fordi de ofte preges av dårlig kvalitet som følge av lave produksjonsstandarder. Dette harmonerer med Hätönen sine erfaringer, han identifiserte dronenes pålitelighet som et viktig moment:

“Maybe the biggest issue is currently the reliability of the drones, where we shouldn't fly above the crowds or densely populated areas or something like that”

Denne kvalitetsproblematikken er ikke bare begrenset til maskinvare, men hjemsøker også programvaren i slike droner. Clarke (2014, s. 250-251) forklarer at programvaren i en drone er grunnlaget den har for alle systembeslutninger, og at følgelig vil dårlig programvare føre til uønskede systemoperasjoner i droner. Han argumenterer for at programvare i dagens droner er altfor dårlig. Dette er problematisk når vi kjenner til droners skadepotensiale. Holand forklarte viktigheten av god programvare slik

“Den største risikoen er softwaren, også har du software til flight controller, du har software til sensorer, alt dette skal spille sammen og alt dette skal bli en standard.”

Og videre:

“Det er den ene kodelistripen som kan gjøre at dette blir en fatal ulykke.”

Basert på dette kan det argumenteres for at både maskinvaren og koden som brukes i maskinvaren bør være underlagt kvalitetskrav. Den siste store risikoutfordringen med DJI droner vi skal se på er informasjonssikkerheten i systemene. Politiet er underlagt taushetsplikt, og data som politiet behandler skal være sikret (Politiregisterloven, 2010, § 15). Fordi dronene er produsert i Kina har man lite kontroll på hva som går ut og inn av informasjon. Vi reiterer Holands betraktning:

“Det også er det også snakk om at den teknologien som er i Kina droner, som ikke er bygd etter aviation standard, så har du ingen kontroll på hva som går ut av dronen av informasjon ”

Hätönen uttalte følgende om samme problem:

“We know that there is privacy issues, larger and smaller”

Og i forlengelse av det:

“Thats the dark side of this exceptional price / value ratio i'd say”

Men det kan også fattes tiltak som betraktelig bedrer informasjonssikkerhet uten å gjøre noe med selve dronen. Et viktig risikomitigerende tiltak er å vurdere hva slags oppdrag man står overfor. Kommer dronen til å behandle sensitiv informasjon? Hätönen påpeker at de er unnlater å bruke kinesiske droner dersom oppdraget krever hemmelighet.

“We are not using such drones on certain operations where we must be sure that no information is leaked anywhere. But in a normal policing it's not a problem because normally police operations are public and there is nothing to keep in secret or classify.”

Slik Hätönen påpeker er politioperasjoner stort sett ikke hemmeligstemplet, og mye politiaktivitet foretas i det offentlige rom for allmuens skue. Ronge forklarte seg lignende, og la vekt på at man må foreta en risikovurdering før hver flyvning. En annen måte å mitigere risiko på er å sørge for kryptering av data i alle ledd. Ronge uttalte:

“For øvrig skal vi følge beste praksis knyttet til informasjonssikkerhet. Det betyr alt skal være kryptert i forhold til både transporten av videosignal fra drone til operatør og videre inn i politisystemene da. Der skal man følge beste praksis som selvfølgelig er kryptering i alle ender”

Ved å foreta en vurdering av hva slags informasjon dronen potensielt vil samle inn forut for et oppdrag, og sørge for kryptering av alle signaler vil man kunne forebygge mye av

problematikken knyttet til informasjonssikkerhet. Alternativet er å gå til innkjøp av droner produsert i vestlige land. Hovedutfordringen med det er selvsagt prisen. Alle vi intervjuet forklarte at det finnes alternativer til DJI dronene som unngår mye av usikkerheten knyttet til kinesisk produksjon, men at den påfølgende prislappen er så høy at det ikke er realistisk å forvente at politiet kan ta i bruk slik teknologi. Hätönen forklarte at noe risiko må man være villig til å ta:

“From the very beginning we understood that there is such risks but we were willing to take them”

Vi har her drøftet de problematiske sidene ved bruk av dronene tilgjengelig på dagens kommersielle marked. Selv om potensialet er svært stort, vil også problematikk knyttet til flysikkerhet og informasjonssikkerhet være viktige aspekter som må vurderes før droner skal tas i bruk av politigeneralisten.

3.3.2 Fungerer holdningsarbeid?

Et annet viktig moment vedrører holdningsarbeidet tilknyttet dronebruk. Slik vi har sett er gode holdninger blant droneoperatørene viktig. Finn & Wright (2012, s. 189-191) forklarer at man har god grunn til å være skeptiske til politiets bruk av droner. De problematiserer overvåkningskapasiteten droner har, og påpeker behovet for gode holdninger hos politiooperatørene som skal ta i bruk slik teknologi. De forklarer videre at dersom politibetjenten bare anser dronen som *“enda et verktøy”* kan dette medføre en ukritisk anvendelse som grenser opp mot ulovlig overvåkning. Det er da interessant å se at Gersher (2014, s. 70) forklarer at canadiske politibetjenter faktisk anser droner som et verktøy likestilt med annet politiutstyr. Dette kan tyde på at droner ikke blir målt opp mot strenge nok sikkerhetsnormer blant politibetjentene selv, til tross for at Canada har brukt droner i sin politistyrke i mer enn 20 år (Gersher, 2017, s. 53).

Effekten av holdningsarbeid er også omdiskutert. Erstad (1997, s. 78-79) forklarer at slike kampanjer har som mål å påvirke et individs holdninger ved systematisk og vedvarende bruk av informasjon og derav forsterke eller endre normdannelse. Det bestrides om holdningskampanjer faktisk fungerer (Erstad, 1997 s. 80-82). Fokuset til Erstad er på kriminalitetsforebyggende arbeid, men kritikken hans kan være overførbart da målet er normendring hos målgruppen for kampanjen, slik det også må være for det

holdningsskapende arbeidet hos droneoperatører. Erstad forklarer at slike kampanjer er vanskelige å evaluere, at det er gjort lite forskning på feltet, og at enkelte studier peker på at slike kampanjer har svært liten effekt.

3.3.3 Åstedsdokumentasjonens utfordringer

Vi drøftet at netto positiv ressursutnyttelse en viktig faktor dersom droner skal kunne gi politigeneralisten større kapasitet i oppdragsløsningen. Patruljen som ankommer åstedet må oppleve at dronen bidrar til å løse oppdraget på en bedre måte. En faktor som kan være viktig for å oppnå dette er at dronen brukes på måter som er gjennomførbare gitt patruljens opplæring og flytid. Vi nevnte også de to ulike konseptene som skal utprøves under POD sitt pilotprosjekt. Det ene konseptet går ut på å bruke en drone til å kartlegge og dokumentere et åsted, da gjerne et trafikkåsted i første omgang. Målet med dette forklarte Ronge slik:

“Vi tar i bruk droner for å mye raskere enn tidligere innhente dokumentasjon fra et åsted”

Hovedgevinsten er her er tidsbesparelse. Patruljen kan be dronen fly over et angitt sted, der den ved hjelp av programvare automatisk kartlegger det i korrekt målestokk og sender informasjonen tilbake til politiets systemer. Slik sparer patruljen tid ved å slippe den tradisjonelle oppmålingen og tegningen som ellers kreves i vegtrafikksaker. Ronge uttalte videre:

“dette er ikke noen science-fiction, dette er moden teknologi”

Et lignende konsept ble utprøvd og forsket på i USA (Eyerman, Mooring, Catlow, Datta, Akella, 2018). Her undersøkte man om DJI droner kan brukes til å rekonstruere trafikkulykker for bruk som dokumentasjon i rettsaker. Det som gjør studien spesielt interessant er fokuset på situasjoner med dårlig lys. Sensorene på dronene er små og har begrenset mulighet til å samle inn lys i mørke eller skumring, noe som igjen vil påvirke dronens evne til å kunne måle opp og dokumentere et åsted. Problemstillingen utmerker seg i Norge da vi ofte har dårlig lys i vinterhalvåret.

Studien fant at dronene kan produsere bilder av trafikkåsteder under skumringslys som er gode nok for bruk i retten, så fremt det brukes eksterne lyskilder (Eyerman et.al., 2018, s. 1.) Problemet er at lyskildene som da ble benyttet er langt større enn hva en vanlig politipatrulje

har tilgjengelig (Eyeran et.al., 2018, s. 10-11). I dagslys er prosessen pålitelig, men under vanskeligere lysforhold kan man ikke regne med suksess uten videre (Eyeran et.al., 2018, s. 18).

Da åstedsdokumentasjon er et av de tenkte bruksområdene er det interessant å se den varierende graden av suksess som studien dokumenter for nettopp slik bruk av DJI droner. Selv om studien problematiserer slik åstedsdokumentasjon er det derimot viktig å vurdere teknologiens utvikling. Studien er fra 2018, slik at teknologien kan i dag være betraktelig bedre. I tillegg kjenner vi heller ikke til detaljene knyttet til utførelsen i Norge, hvor både programvare som brukes og type dokumentasjon som produseres vil derivere fra studien.

4.0 Avslutning

Vi har drøftet at tilstrekkelig sikkerhet og netto positiv ressursutnyttelse er to avgjørende faktorer for politiets bruk av droner. Uten begge disse ivaretatt vil det bli svært vanskelig å argumentere for at droner kan gi politigeneralisten bedre kapasitet i oppdragsløsningen. Sikkerheten knyttet til politiets droneoperasjoner er svært viktig. Vi har undersøkt ulike sikkerhetsfaktorer og drøftet hva som taler for og imot at politigeneralisten skal bruke droner i lys av disse faktorene. Politiet, med sitt samfunnsmandat, bør ikke bruke teknologiske hjelpemidler som utgjør en uakseptabel risiko for mennesker og materiell.

Samtidig har vi også drøftet idéen om at dronene må gi politiet en gevinst i form av ressursbesparelser. Det hjelper ikke at droneoperasjoner er sikrere, dersom de ikke gir verdifull avkastning. Patruljen må oppleve dronen som en bidragsyter, hvor bruken av slik teknologi for eksempel sparer dem tid, eller gir en bedre situasjonsforståelse enn de ellers ville hatt. Ser vi problemstillingen vår i lys av disse funnene fremstår den for oss som vanskelig å besvare. Det er tydelig at droner har stort potensiale, og politiet kan dra nytte av dette. Samtidig ser det ut til at droner krever svært mye av politiet for å kunne gi en gevinst. Men slik politiet i Finland har erfart er det mulig å finne gode løsninger på problemene knyttet til politiets bruk av droner. Der har politiet tatt til seg dette nye verktøyet og integrert det i hverdagen sin, og det er grunn til å tro at det norske politiet kan gjøre det samme.

5.0 Referanser

Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning, prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Fishman, A. (2018, 27 juli). The New explosive drone threat from Gaza. *Ynetnews*. Hentet fra <https://www.ynetnews.com>

Fitzpatrick, A. (2018). DJI the drone dominator. *Time*. Hentet fra <http://time.com>

Gallagher, S. (2013, 9 september). German chancellor's drone "attack" shows the threat of weaponized UAVs. *Ars technica*. Hentet fra: <https://arstechnica.com>

Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
Pensum: Kap. 2 (12 s.)

Inderhaug, E. (2018, 24 august). Nå kommer politidronene. *Politiforum*. Hentet fra <https://www.politiforum.no>

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt.

NOU 1981:35 (1981). *Politiets rolle i samfunnet*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NOU/forarbeid/nou-1981-35>

Olsvik (2013). *Vitenskapsteori for politiet* (1. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Politiregisterloven. (2010). Lov om behandlinger av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten.

(LOV-2010-05-28-16). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-05-28-16>

Solheim, M. H. (2019, 11 februar). E-tjenesten: - Etterretning fra Russland og Kina største trussel. Tv 2. Hentet fra <https://www.tv2.no>

Svartdal, F. (2018). Bias i psykologi. I Bolstad, E.B (red). *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/bias_i_psykologi

6.0 Selvvalgt pensum

Birkeland, Å. (2007). Politigeneralisten, den moderne staten og politiets legitimitet. I Myrgrer, T-G (red.), *Polisiær virksomhet: Hva er det – Hvem gjør det?* (s. 31-47). Oslo: Politihøgskolen (s. 31-47, 16 s)

Clarke, R. (2014). Understanding the drone epidemic, *Computer Law & Security Review*, 2014(30), 230-246.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914000545>(230-246, 16 s)

Clarke, R. (2014). What drones inherit from their ancestors, *Computer Law & Security Review*, 2014(30), 247-262.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914000582>(247-262, 15 s)

Clarke, R. (2014). The regulation of Civilian drones' impact on public safety, *Computer Law & Security Review*, 2014(30), 263-285.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914000594>(263-285, 22 s)

Clarke, R. (2014). The regulation of the impact of civilian drones on behavioural privacy, *Computer Law & Security Review*, 2014(30), 286-305.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914000570>(s. 286-305, 19 s)

Crosby, D. A. (1988). *The specter of the absurd: Sources & Criticisms of Modern Nihilism*. New York: State University of New York Press (s. 289 – 350. 61 s)

Erstad, O. (1997). *Det Kriminalitetsforebyggende siktemål: En metaevaluering av nasjonale og internasjonale tiltak og strategier i det kriminalitetsforebyggende arbeidet*. Oslo: Politihøgskolen. (s- 78-82, 4 s)

Eyerman, J., Mooring, B., Catlow, M., Datta, S., & Akella, S. (2018). *Low-light collision scene reconstruction using unmanned aerial systems*. Research Triangle Park, NC: RTI

International; Charlotte, NC: University of North Carolina at Charlotte.

<https://www.rti.org/publication/low-light-collision-scene-reconstruction-using-unmanned-aerial-systems> (86 s)

Finn, R. L. & Wright, D. (2012). Unmanned aircraft systems: Surveillance, ethics and privacy in civil applications. *Computer Law & Security Review*, 2012(28), 184 – 194. (184-194, 10 s)

Gersher, S. (2014). *Eyes in the Sky: The Domestic Deployment of Drone Technology & Aerial Surveillance in Canada* (Mastergradsavhandling, Carleton University) Hentet fra:

https://curve.carleton.ca/system/files/etd/f8a7659b-e70b-44ba-999e-019812e7e4e4/etd_pdf/e64ccd445033d37b6befef165a8ddfe2/gersher-eyesintheskythedomesticdeploymentofdronetechnology.pdf (140 s)

Peterson, J. B. (2018). *12 Rules of Life*. Storbritannia: Allen Lane. (s. 85-111. 26 s)

Sum: 415 sider

7.0 Vedlegg

Vedlagt er informasjonsskrivet vi sendte ut til de vi intervjuet og godkjenning fra NSD.

7.1 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet *Droner i norsk politi*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke fordelene ved bruk av droneteknologi i norsk politi og hvilke utfordringer dette vil føre med seg. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi tror droner vil bli en stor del av fremtiden i norsk politi. Teknologien er i hurtig utvikling og fagfeltet har hatt en eksponentiell vekst de siste årene. Droner har lenge vært anvendt i militære sammenhenger, men vi ser nå en oppblomstrende sektor der industriell og sivil bruk av droner blir en større del av hverdagen. Vi har som formål å undersøke potensialet for bruk av droner i norsk politi. Vi vil utforske hvilke muligheter og fordeler bruk av droner kan ha for norsk politi, hvilke begrensninger som eksisterer og hvilke tiltak som kan være effektive for å forhindre ulovlig bruk av droner.

Undersøkelsen vil ta utgangspunkt i dybdeintervjuer med fagpersonell, ansatte både i og utenfor politiet med kompetanse innenfor droneteknologi og andre som er tilknyttet fagfeltet eller politiets droneinnsats. Forskningsprosjektet er en bacheloroppgave med politihøgskolen som ansvarlig institutt og utarbeides av to politistudenter på siste år av bachelorutdanningen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Politihøgskolen, avdeling Oslo.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi har snakket med tredjepersoner, søkt i registre og lest litteratur for å finne frem til de personene vi anser som aktuelle å intervjuer i forbindelse med dette prosjektet. Våre kriterier for hvem vi ønsker å intervjuer har i hovedsak basert seg på følgende: kompetanse, stilling, erfaring og historikk. På bakgrunn av disse kriteriene har vi valgt ut personer vi mener kan belyse våre problemstillinger nærmere.

Vi ønsker å intervjuer ca. 4-8 personer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi vil utføre et personlig intervju hvor du blir spurt flere spørsmål vi har forberedt. Spørsmålene vil kun dreie seg om droner, politi og annet som er tilknyttet fagfeltene. Intervjuet følger ikke nødvendigvis noen skjematisk ramme, som betyr at fri diskusjon rundt teamet også er aktuelt. Fordi oppgaven baserer seg på intervjuer med fagpersoner er det viktig at navn og stilling fremkommer i oppgaven, slik at informasjonens legitimitet ikke bestrides. Annen kontaktinformasjon vil ikke publiseres i bacheloroppgaven. Dersom det ikke er ønskelig at navn / stilling publiseres ønsker vi gjerne å snakke med deg for å komme frem til et eventuelt kompromiss, f.eks. anonymisering.

Intervjuene vil bli tatt opp på lyd. Lyddopptakene vil kun bli brukt internt i utarbeidelsen av oppgaven, og skal ikke publiseres noe sted.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Følgende studenter er involvert og har tilgang til personopplysninger som lagres i forbindelse med dette prosjektet:

Kontaktinformasjonen lagres på våre private datamaskiner. Maskinene er låst med passord, og all data er kryptert. Vi vil kun behandle navn, stilling og kontaktinformasjon slik som telefonnummer, epost. Dette gjøres slik at vi kan holde kontakt med de vi ønsker å intervju og eventuelle oppfølgingsspørsmål.

En presisering: Da oppgaven baserer seg på intervjuer er det ønskelig at de vi snakker med kan stå frem med navn og stilling i publikasjonen. Det gir innholdet faglig tyngde og styrker informasjonens legitimitet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet avsluttes 30. april, 2019. Alle personopplysninger vil da slettes. Vi vil innhente ditt samtykke og skiftelige tillatelse til å bevare informasjonen din utover denne datoen dersom det skulle være aktuelt.

Om det skulle være aktuelt, og du samtykker, vil kun de studentene som utarbeidet oppgaven ha tilgang på denne informasjonen. Formålet med et slik bevaring vil å i så fall også avklares med deg. Et tenkt mulig formål vil kunne være en masteroppgave.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

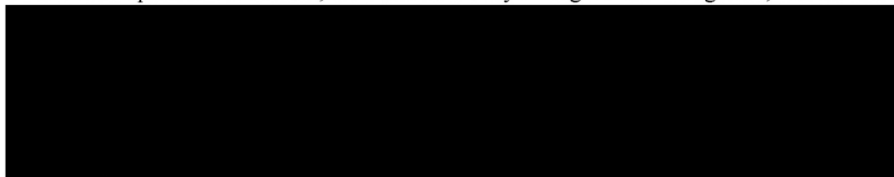
Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Vårt personvernombud: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *droner i norsk politi* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at opplysninger om meg publiseres i bacheloroppgaven, dette innebærer navn og stilling

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 11 april 2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7.2 NSD-godkjenning

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

about:blank

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Anvendelse av droneteknologi i norsk politi

Referansenummer

376317

Registrert

[Redacted]

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

[Redacted]

Type prosjekt

Studentprosjekt, bachelorstudium

Kontaktinformasjon, student

[Redacted]

Prosjektperiode

28.08.2018 - 30.06.2019

Status

05.11.2018 - Vurdert

Vurdering (1)

05.11.2018 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 5.11.2018. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til

NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.6.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD finner at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp behandlingen ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lasse Raas
Tlf. personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

